

ГОЛЕМИОТ ПРИЈАТЕЛ НА МАКЕДОНИЈА И НА ЛИКОВНАТА КУЛТУРА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*

Проф. Карлаварис е автор на бројни ликовни дела, публикации, учебници и дидактичка литература, кои си нашле свое место во голем број земји на Балканот. Објавил над педесет книги, претежно методици и учебници по ликовно образование и друга дидактичка литература

Проф. д-р Богомил Карлаварис беше еден од познати и признати ликовни педагози и творци кој својот живот го посвети на уметноста, на ликовното образование и на културата на напредокот на новите генерации. Тој е автор на бројни ликовни дела, публикации, учебници и дидактичка литература, кои си нашле свое место во голем број земји на Балканот, Професор Карлаварис беше осведочен и потврден вљубеник на "Малиот битолски Монмартр". Тој беше новосадски битолчанец, како што умееше да каже и човек кој доследно им остана пријател на Битола и на Македонија. Во исто време, тој беше посветен на добрите односи меѓу Србија, каде го помина најголемиот дел од животот и на Македонија, неговата земја во која стекна голем број пријатели, соработници, педагошки работници и своја ликовна млада генерација. Професорот Карлаварис како човек, уметник и педагог даде извонредно голем придонес во развивањето на односите меѓу Битола и светот. Тој беше многу омилен меѓу неговите колеги - ликовни педагози и ликовни творци и со задоволство беше видуван на различни ликовни колонии и други собири на уметниците.

Животниот пат на проф. д-р Богомил Карлаварис започнал во местото Перлез во Банат- Војводина, на 18 ноември 1924 година (починал на 7 јули 2010 година во Нови Сад). Тој е од семејното стебло Карлаварис кој ја дели судбината на своите далечни предци кои носат потекло од Хрватското приморје и Истра од крајот на 17-от век. Во тоа време името на фамилијата било КАРЛЕВАРИЈС. Од пишани документи се знае дека семејството Карлеваријс во 17-век во Удине, во Италија се занимавало со продажба и преработка на метали. Се претпоставува дека познатиот венецијаски графичар Лука Карлеваријс роден во Удине 1663 година, а кој умрел во Венеција 1730 година, можеби е еден од семејното стебло на Богомил Карлаварис. Се претпоставува дека дел од семејството се преселило во Кастав на Истра, каде семејството Карлаварис се занимавало, исто така, со преработка и продажба на метал. Тоа било познато и почитувано семејство, кое на крајот на 19-век имало и свој грб.

Од семејното стебло на Богомил Карлаварис се знае дека неговиот татко Иван Карлаварис бил роден на 8 февруари 1886 година во Кастав на Истра, а по занимање бил учител. По завршувањето на Учителската школа Иван работел на повеќе места во Истра. Меѓутоа, кога Истра била приклучена кон Италија, младиот Иван пребежал во Кралството на Југославија (СХС) во 1919 година и побарал место да биде учител. Затоа, со декрет на Министерството за образование на државата бил распределен на работа како учител во Перлез, во Банат, Војводина. Таму Иван се оженил со Евица Фишер, од кој брак се родил Богомил, Павица и Марија.

Младиот Богомил Карлаварис завршил основно образование во Перлез, а во Зрењанин се запишал во осумгодишно училиште, за потоа да го продолжи своето образование во Нови Сад. Во 1939 година се запишал на прва година во Учителската школа во Сомбор. Таму, всушност ги започнал своите чекори во ликовното творештво. И покрај тоа што во Учителската школа немал наставник по ликовно образование, сепак директорот на училиштето го забележал неговиот тален по цртање и му ги подарил првите маслени бои, со што младиот Богомил Карлаварис започнал да ги обликува своите ликовни творби и да ги стави темелите на својата блескава кариера.

Во виорот на Втората светска војна, како ученик во Учителската школа завршил курс по унгарски јазик и втора година ја завршил на овој јазик. Потоа се префрлил во Учителската школа во Вршац, каде го продолжил своето редовно образование и ја продолжил својата преокупација - ликовното творештво. Исто така, младиот и полетен Богомил пишувал поезија, читал различна литература и се занимавал со спортски активности.

Во 1944 година дипломирал на Учителската школа во Вршац, меѓутоа за да ја избегне мобилизацијата, приватно ги полагал петта и шеста година во гимназијата во Зрењанин. Потоа во есента се приклучил во Втората војводинска бригада, каде бил уредник на весникот "У бој" ("Во бојна") што се печател со цел да го подигне моралот на борците во тој период.

Веднаш по ослободувањето, во 1945 година, младиот Богомил Карлаварис се запишал на десетмесечен наставнички курс во Нови Сад по предметите ликовно образование и српско-хрватски јазик. Притоа сликањето му било преокупација и затоа одел во вечерно училиште за цртање. Таму се запознал со убавата мома и учителка Вера Михајловиќ, со која започнала љубовната врска, за во 1946 година таа врска да се круниса со брак. Брачните води му помогнале да продолжи со своето сликање и затоа добил работно место - наставник по ликовно образование во Прогимназијата во Црквеница. Таму, всушност ги прави првите чекори во својот креативен живот. Во Црквеница ја формирал првата детска ликовна група, а го основал и го водел аматерскиот театар.

Богомил Карлаварис го продолжил своето образование на Вишата педагошка школа во Нови Сад, која ја завршил како одличен студент. Само една година по дипломирањето излагал свои дела на Втората војводинска ликовна изложба во Галеријата на Матица српска во Нови Сад, пришто во новосадскиот "Дневник" се објавени дел од неговите ликовни дела. Во истата година Богомил се запишал на Академијата за ликовни уметности во Белград, која ја завршил во 1953 година кај професот Недељко Гвозденовиќ.

Како студент Богомил Карлаварис учествувал во Културната бригада на Работната акција во Власина, каде и сликал акварелни мотиве од околината на градот. Притоа, учествувал на изложбата студент-уметници во Сурдулица, а потоа и на изложбата на студентите од Академијата за ликовни уметници - ретроспективна графика. Исто така, во тие години сликал и мотиви од околината на Бања Лука, а при крајот на студирањето за Медицинскиот факултет изработил анатомски слики за анатомски атлас. Во 1951 година ја објавил првата стручна статија "О стрипу" ("За стрипот") во весникот "Просвета(е)н преглед".

Според кажувањата на неговиот поранешен студент, голем пријател и јблизок соработник во Македонија, академскиот скулптор Петре Наневски, Проф. д-р Богомил Карлаварис, или како што сите негови блиски го нарекуваа – Карло, комуницирал со Македонија уште непосредно по војната, затоа што е тој од тие генерации каде што во Белград студирал заедно со Петар Мазев, Димитар Кондовски, Миле Корубин, Ванчо Георгиевски и други. Со сите македонски познати уметници соработувал на полето на ликовното творештво се до крајот на нивниот живот. А со Ванчо Георгиевски, кој што починал пред две години, соработувал и на полето на ликовната педагогија, бидејќи во Република Македонија проф. Георгиевски бил една од најмаркантните фигури и двигател на ликовната педагогија - тоа што Карло бил за српските - особено војводинските и југословенските простори.

Веднаш по дипломирањето на Академијата за ликовни уметности во Белград во 1953 година, професор Карлаварис бил избран за предавач по предметот сликање и методско ликовно образование на Вишата педагошка школа во Нови Сад. Тогаш добил атеље на Петроварадинската тврдина, каде го основал курсот за цртање, сликање и правење скулптури, за што ја добил и првата награда - плакат. Потоа, во 1954 година го формирал Друштвото за ликовни педагози во Нови Сад и постанал негов прв претседател. Друштвото ја започнало својата активност на чело со ентузијастот Карлаварис и го организирало првиот семинар за ликовни педагози во Војводина во Сремски Карловци. На семинарот еден од предавачите бил токму професорот Богомил Карлаварис, чиј предавања оставиле длабоки траги кај присутните ликовни творци. Исто така, тој континуирано организирал детски ликовни изложби во повеќе места во Војводина. Ваквата активност и неговото ликовно творештво му ги отворила вратите истата година да постане член на Друштвото за ликовни уметници на Србија.

Од 1955 година професорот Карлаварис започнал да ги прикажува своите уметнички творби на изложби. Така, првата самостојна изложба му била во Нови Сад во март, а веќе во мај 1955 година, и втората своја изложба во Белград, каде изложил 55 акварели кои ги изработил во предходните години. Потоа, за ликовниот уметник проф. Карлаварис се организирани голем број самостојни и групни изложби. Меѓу другото, тој ги поставил темелите на годишната изложба на детски ликовни творби на тема илустрација на литературни текстови. Под раководство на проф. Карлаварис оваа изложбата на детски ликовни творби долги години се одржувала традиционално секоја година.

Треба да се истакне дека проф. Карлаварис е заслужен за вклучување на поранешна Југославија во светските асоцијации кои се занимавале со проблематиката на наставата по ликовно творештво (ФЕА, ИНСЕА). Тоа му помогнало на проф. Карлаварис цел живот да биде мисионер за ликовното образование, да посетува многу места каде се одржувале семинари, предавања, конгреси за ликовно творештво на младите генерации. Со тоа тој започнал да гради теорија на ликовното творештво и образование.

Проф. Карлаварис добил статус хонорарен наставник на Академијата за ликовни уметности во Белград во 1960 година. Во период од 1967 до 1977 година имал статус хонорарен професор за предметот методика на ликовното творештво. Со постигнатиот успех како педагог, тој бил еден од основачите и потпретседател на Сојузот на ликовните педагози во Југославија. Тогаш, во 1960 година ја објавил неговата прва стручна книга "Нова концепција на ликовното воспитание".

Според ликовниот уметник Петре Наневски, кој, патем да кажеме дека бил студент на проф. Карлаварис: "Поголемиот број професори од средната генерација на Факултетот за ликовни уметности во Скопје (сега пензионери) Душко Перчинков, Ана Темкова, Симон Шемов, Свето Манев и други кои завршиле во Белград, беа студенти на Карло. Исто така и поранешниот професор по методика на ликовното образование и потоа декан на Факултетот за учители во Битола, Симеон Силјановски и професорот по методика на Штипскиот факултет за учители Александар Смилков беа студенти на Карло. Овие професори и други стручњаци во својата работа ги користеле методиките и другата стручна педагошка литература чиј автор беше проф. Карлаварис.

Наневски понатаму нагласува: "Мојот професор и семеен пријател Карло беше неуморен и голем работник. Тој можеше како сто вели народот да носи две лубеници под мишка, односно активно да твори како сликар и да се занимава со ликовна педагогија И други културни активности, каде што даде голем придонес не само за југословенската ликовна педагогија, туку и пошироко, за што беше избран за член на ИНСЕА – Меѓународна организација за развој на детското ликовно творештво која беше непосредно под патронат на УНЕСКО. Како член на таа асоцијација, Карло во 1972 година во Нови Сад организираше Регионален конгрес за развојот на креативноста кај децата по пат на ликовното творештво. Освен тоа Карло беше еден од иницијаторите и реализаторите на Зимските ликовни школи кои се организираа во Матарушка Бања, Вршац, Обреновац, во Липик, Хрватска итн. На тие средби, од различни излагачи, универзитетски професори, практичари од наставата – од предучилишните установи, основните и средните училишта и други стручњаци од разни институти, се презентираше највредното што беше постигнато во просторите на СФРЈ и пошироко низ светот. Тие зимски школи оставија длабоки траги кај голем број наставници и беа можност за пренесување на искуствата и како најважно: тие даваа силна мотивација за работа на ликовно - педагошки план и меѓусебното запознавање на наставниот кадар и на стручњациите од цела Југосливија", вели Петре Наневски.

За проф. Богомил Карлаварис, 1969 година е една од најзначајните години. Тогаш тој докторирал во областа на ликовната педагогија Универзитетот Греифсвалд во поранешна ДДР, со што станал доктор на науки, со што му се отвориле нови перспективи во надградбата на ликовната педагофија, теорија и практика.

Во еден долг период од неговото ликовно творештво тој како сликар и ликовен творец учествувал на голем број изложби и тоа во: Бечеј, Сента, Бачка Топола, Ечка, Дечани, Сремска Митровица, Славонски Брод, Сисак, Никшиќ, Карловац и Белград. Исто така, тој учествувал на повеќе од шеесет самостојни изложби во Нови Сад, Белград, Загреб, Скопје, Битола, Подгорица, Штутгарт, Варшава, Москва. Минхен, Розенхеим, Грац, Кастав, Пореч, Пула и Ровин, а учествувал и на бројни групни проекти. Меѓу другото, Галеријата за современа уметност во Нови Сад, во Матицата српска му организираше голема ретроспективна изложба на неговото творештво за периодот 1955-1970 година.

Како резултат на неговите постигнувања на полета на детското ликовното творештво бил избран за претседател на Регионалниот комитет на ИНСЕА за Европа, Африка и Блискиот Исток. На таа должност останал цели шес години, притоа учествувал во работата на многу меѓународни жири за детски ликовни изложби и тоа: Нови Сад, Прага, Толедо, Мартин, Битола Москва, Киев, Штутгарт, Луксембург и други места.

За неговата креативна работа, за развојот на ликовното творештво, за уметникот – педагог и културен деец и за се она што тој го дал на ликовната култура на балканските и светските простоти, тој е добитник на голем број признанија, плакети и награди. Меѓу другото, тој е добитник на меѓународната награда Е. Зиегфелд (Е. Зиегфелд) (САД) во 1993 година. Таа е меѓународна награда која се доделува на врвни креативци за образованието преку уметничко творење. Како награда за неговиот успех ја добиел и Октомвриската награда на Градот Нови Сад.

За големите успеси во својата творечка дејност, проф. д-р Богомил Карлаварис во 1972 година, ја добил наградата "Искра на културата" што претставува најголемо признание од САПВ за постигнати резултати во културата. Во тој период се нижат неговите постигнувања во областа на ликовното творење. Затоа и бил избран за член на Светскиот совет на ИНСЕА, на кој бил избран на три избори, се до 1993 година.

Со формирањето на Академијата за ликовни уметности во Нови Сад во 1977 година, д-р Карлаварис бил избран за редовен професор на ова висока институција, а го задржал статусот хонорарен професор на Академијата за ликовни уметности во Белград. Потоа во 1980 година повторно бил избран за редовен професор на Академијата во Белград и хонорарен професор на Академијата во Нови Сад и на Педагошкиот факултет во Ријека. Година потоа бил избран за член на Хрватското друштво на ликовни уметници на Ријека и бил редовен професор по предметот методика на ликовното образование на Педагошкиот факултет во Ријека.

Сите овие активности, постигнувања и носталгијата кон Истра за мирен живот, придонеле проф. д-р Карлаварис да се пресели во Кастав во родниот, недалеку од Ријека. Да се вдоми во куќата на неговите родители која била национализирана по Втората светска војна. И таму, д-р Карлаварис не мирувал, туку ја продолжил својата активност на уметнички план. Така, по доаѓањето во Ријека организирал изложба во просториите на Модерна галерија, на која изложил 220 творби направени во период од четириесет години (1945-1985). Изложбата имала повеќе информативни од ретроспективни одредници. Сликарот сакал на таков начин да се претстави на средината во која се вратил. Потоа и Хрватското друштво на ликовни уметници од Ријека му приредило ретроспективна изложба на која биле вклучени дела создадени во периодот од 1945-1998 година.

Од 2006 година Проф. д-р Богомил Карлаварис беше дописен член на Академијата на науките и уметностите на Војводина.

Уште во родителскиот дом во најраните детски години проф. Карлаварис, чиј родители биле од различни националности имал можност за стекнување широка култура. Самата Војводина како конгломерат на различни националности, култури и религии, влијаеле проф. Карлаварис да се изгради како космополитска личност кој постојано покажувал интерес за секој културен настан и настојувал секогаш да придонесе нешто на бројни манифестација. Така, проф. Карлаварис несебично ги помагал културните активности на Друштвото на Ромите во Риека и нивниот фестивал. Дури за таа цел со свои парични средства, од Македонија повикувал личности од ромска националност да земат учество на фестивалот во Риека,

Инаку, во период од четириесетина години, проф. Карлаварис објавил над педесет книги, претежно методи и учебници по ликовно образование и друга дидактичка литература. Токму објавувањето на неговите учебници по ликовно образование во Република Македонија и мене ми го отвори патот да се запознам со проф.д-р Богомил Карлаварис, со кого издадовме 4 учебници и 1 блок по ликовно образование за учениците од 5-то до 8-мо одделение во Република Македонија.

Имено, на конкурсот за учебници на Министерството за образование и наука во периодот 2004-2006 година, издавачката кука "Македонска искра" од Скопје, чиј главен и одговорен уредник сум јас и која, патем да кажеме дека е издавач на педесетина учебници и уште толкав број дидактичка литература, ги доби учебниците по ликовно образование и воспитание за 5-то 6-то, 7-мо и за 8-мо одделение, чии автор беше проф. д-р Богомил Карлаварис со својот тим: Лаура Херцег, Александар Јовановски, Гоце Наневски, Марија и Никола Наневски.

Во врска со договарањето, подготовките, печатењето и користењето на учебниците за ликовно образование што ги издаде "Македонска искра" проф. д-р Карлаварис велеше: "Секое дете има природна потреба за сознание, набљудување и доживување на природата, непосредниот живот во околината, и на ликовни дела. Особено секое дете има потреба за ликовни активности. Наставата по ликовно образование треба да ја задоволи оваа детска потреба, а учебникот по ликовно образование има посебна улога во тој поглед. Значи, учебникот за ликовно образование треба да ја задоволи детската љубопитност за уметноста, потребата за уметничко творење, за набљудување на ликовни дела и за стекнување на одредени сознанија од областа на ликовната уметност. Оттука функцијата на учебникот по ликовно образование треба да мотивира и обезбеди импулси за творечка работа на ученикот; да поттикнува размислување, истражување, да обезбеди визуелен материјал, тоа се уметнички дела за естетска анализа; и конечно учебникот треба да пружи средени сознанија од ликовната уметност, јасни и разбирливи дефиниции на одредени поими и имиња на ликовни уметници и на ликовните дела".

Исто така, проф. Карлаварис велеше: "Покрај говорната комуникација на наставникот и ученикот, учебникот е најчестиот медиум (средство) на комуникација во училиштето и има долга историја. Тој, се разбира е одраз на степенот на развиеноста на педагогијата и на наставната технологија. Денес учебникот не е единствениот медиум на комуникација меѓу ученикот и наставникот, бидејќи постојат и други, како што се фотографијата, филмот, телевизијата, компјутерската технологија и други технички средства. Учебникот се обликува уважувајќи многу барања – филозовски и гносеолошки, психолошки и психофизиолошки, ерголошки и лингвистички, социолошки и научно-методолошки, педагошко – дидактички и естетско-обликовни, типографски и економски. Учебникот секако мора да ги задоволи научните, односно уметничките критериуми, да одговара на возраста на учениците, да ги задоволи дидактичките методи и принципи во поглед на постапноста и обемот на градивото, да ги мотивира учениците за работа, да овозможи учење, вежбање и развивање на способностите, потоа задоволување на интересот за пишаната содржина и за илустрацијата – фотографија, слика или друго ликовно дело и друг визуелен материјал. Учебникот се употребува на часовите во текот на наставата и во делот за самостојна работа на учебникот. А, основните функции на учебникот се :да дава нови сознанија; да овозможува повторување и утврдување на градивото; да овозможува вежбање и примена на стекнатите знаења; да дава можности за решавање на проблеми и креативна работа и да стимулира на активност и творештво" нагласуваше проф. д-р Богомил Карлаварис.

Исто така, проф. д-р Карлаварис е автор на учебниците и педагошките помагала што се користат во Хрватска, Словенија, Србија, Албанија и Австрија, кои се прилог и придонес на ликовното образование во овие земји.

Во врска со педагошкиот опус за ликовно образование и воспитание на проф. д-р Карлаварис во Република Македонија, неговиот пријател и соработник, ликовниот уметник Петре Наневски ќе напише:

"Во рамките на детската ликовна колонија "Малиот битолски Монмартр" во Битола, во соработка со (тогашен) Педагошки завод на Македонија, со учество и раководство на Карло организиравме и советувања за наставниците учесници на Колонијата и за наставници од цела Македонија. Јас како советник по ликовно образование неколку пати организирав советувања во Скопје, каде што како

предавач учествуваше и Карло Значи, Карло не само што беше најеминентната фигура во југословенската ликовна педагогија, туку беше и најпознатиот и најплоден автор на дела од ликовната педагогија – методици, учебници, други стручни трудови-истражувања и тн. на околу 60-70 трудови. За потребите на македонската ликовна педагогија со Карло работевме цели 10 години - вршевме сондирања, истражувања, анкети и др. со цел да напишеме Методика која ќе биде прилагодена на потребите на наставниот кадар во Македонија. Таа беше прва Методика печатена во Македонија, на македонски јазик која излезе од печат на крајот на 1999, односно почетокот на 2000 година”, вели Наневски.

Проф. д-р Богомил Карлаварис беше голем пријател на Република Македонија. Тој беше почесен претседател на Ликовната колонија “Малиот битолски Монмартр” во Битола и најблискиот соработник на Коста Хаџи Антоновски и ликовен амбасадор на Македонија во светот. Во период од околу дваесет и пет години, заедно со Коста Хаџи Антоновски, раководител на Колонијата во Битола и другите соработници, тој даде голем придонес во работата и афирмирањето на “Малиот битолски Монмартр” во некогашните ју републики, во Европа и во светот. Со своето долгогодишно искуство и стручност, проф. д-р Карлаварис придонесе за квалитетот на меѓународната изложба “Битола”, а голем број негови сугестии се вградени и во програмските содржини на “Малиот битолски Монмартр”.

Инаку, резултатите што ги има постигнато “Малиот битолски Монмартр” во изминатите триесет години (1981-2011), се импресивни. Таквите резултати битолската манифестација ја вброија меѓу најпознатите детски ликовни фестивали не само во Република Македонија, туку и во светот. За тоа зборуваат бројките дека интересот за Битолската манифестација од година во година е се поголем. Ако на првата ликовна колонија учествувале сао пет екипи, со дваесеттина дечиња, во последните години на “Малиот битолски Монмартр” редовно учествуваа по триесетина екипи, со над 150 ученици, ликовни педагози и други гости.

Организаторот на битолската манифестација – Детското ликовно студио “Св. Кирил и Методиј” од Битола, благодарение на “Малиот битолски Монмартр” се здоби со непроценливо ликовно богатство, со над 400.000 прекрасни творби на деца од Европа и светот. Тоа е богатство со кое можат да се пофалат само најпознатите светски галерии, какви што се Лувр во Париз, Ермитаж во Санкт Петербург, Прадо во Мадрид и други.

“Малиот битолски Монмартр” е вистински празник на бојата, на ликовните штафелаи и четките на светската младост. Оваа ликовна манифестација останува да биде најголемата ликовна работилница во Република Македонија и светот, чии учесници, покрај тоа што создаваат прекрасни ликовни творби во речиси сите ликовни техники, меѓусебно другаруваат и ги шират пораките за мир во светот.

Проф. д-р Карлаварис доаѓал повеќе од дваесетипет години во Македонија, особено во Битола, за манифестацијата “Малиот битолски Монмартр”, каде стекнал голем број искрени пријатели. Годините и големата оддалеченост од Кастав до Битола никогаш за него не биле пречка. Тој секогаш со восхит и голема љубов зборувал и пишуval за Битола, нарекувајќи ја космополитски град, светски центар на детското ликовно творештво, град во кој младите од светот доаѓаат со задоволство и се залагаат за мир и толеранција меѓу луѓето од сите земји во светот.

Проф. Карлаварис со право сметал дека најдобар начин за ширење на културата е кога децата уште од најрана возраст се воведуваат во културни активности и да им се даваат можности да се занимаваат со тоа и да ја изразуваат своите чувства, мисли, погледи, односно да ја изразуваат својата индивидуалност преку сопствено творечки активности.

Проф. д-р Богомил Карлаварис, по повот 25-годишниот јубилеј на “Малиот битолски Монмартр”, меѓу другото, напишал:

“Како современици на некои настани сме свесни за нивното значење и нивното историско делување. Така, ни се чини дека и традиционалното одвивање на ликовните средби на наставниците и децата од Европа и светот во Битола делува очекувано, разбирливо. Но, по 25-те години на ликовните средби во Битола, доаѓаме до сознание дека, сепак, станува збор за исклучителен настан од областа на ликовното воспитување на младите во светот”.

“Малиот битолски Монмартр” првенствено е свртен кон децата. Како што со годините се зголемувае бројот на децата, така се збогатувае и програмата. Најзначајната димензија на оваа многу значајна Битолска манифестација е почитувањето на уметничкото наследство, со споредбено делување на децата од различните култури и традиции. Во средбите на различните култури се развива духот на мултикултурност и толеранција. Битолските денови на ликовно творештво не знаат за недоразбирања, за судири, туку само за соработка, другарување. Во Битола младите генерации од Балканот, Европа и светот се подготвуваат за градење на подобра иднина и за полн човечки живот. Она што во изминатите 25 години е направено на “Малиот битолски Монмартр” претставува светла страница во историјата на ликовното воспитување на овие простори”, заклучува проф. д-р Богомил Карлаварис.

Рефератот е презентиран на симпозиумот во Битола, октоври 21 и 22, 2011 година

· Материјалот за проф. д-р Богомил Карлаварис е објавен во Зборникот на Конзулатот на Република Србија во Република Македонија-Битола, 2011.